

УДК 378.016:81'243

НЕНЬКО Юлія Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов,
Черкаський інститут пожежної безпеки імені
Героїв Чорнобиля
e-mail: Julia18016@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВНЗ ДСНС УКРАЇНИ НА ПОЗААУДИТОРНИХ ЗАНЯТТЯХ

Метою статті є розгляд можливостей організації професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів ВНЗ ДСНС України на поза аудиторних заняттях. Обґрунтовано ефективність апробованих форм поза аудиторних занять. Доведено ефективність використання поза аудиторних занять в розвитку загальних і комунікативних якостей курсантів, формуванні готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Ключові слова: фахова підготовка; курсант; професійно орієнтована комунікативна діяльність; готовність; поза аудиторні заняття.

Постановка проблеми. Головна мета системи вищої професійної освіти полягає в забезпеченні якісної підготовки фахівців відповідно до професійних завдань, обумовлених потребами суспільства і держави. Пріоритетним напрямом розвитку освіти сьогодні є створення інноваційних навчальних технологій, що відповідають викликам часу й сучасного ринку праці.

Готовність до професійно орієнтованої комунікативної діяльності підвищує конкурентоспроможність випускника вишу, розширює його професійні й кар'єрні можливості. Проте теоретико-методологічні засади формування зазначеного явища у сфері цивільного захисту (с.ц.з.) не була предметом наукового дослідження.

Висвітлення проблем професійно-орієнтованого навчання знаходимо у працях таких зарубіжних учених як Е. Бревстер, Х. Гедерер, С. Джекобсон, Г. Еглоф, В. Кохонен, Р. Лампола, А. Лунд, М. Макош, Б. Моро, Б. Рюшоф, К. Стенберг. Окремим аспектам проблеми присвячені дослідження вітчизняних учених, зокрема Л. Кнодель, О. Коваленко, А. Корнілової, О. Кузнецової, О. Першукової, А. Пертук, І. Шестопалової.

Метою статті є розгляд однієї з комплексу організаційно-педагогічних умов, що сприяють здійсненню професійно-орієнтованої комунікативної підготовки офіцерів с.ц.з., а саме: організація професійно орієнтованої комунікативної діяльності курсантів ВНЗ ДСНС України на позааудиторних заняттях.

Аналізуючи розпорядок дня курсантів, ми виявили, що після занять значна частина часу залишається незайнятою і часто марнується. Така марна трата часу, крім відпочинку і господарських робіт, не виконує задачі формування готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності майбутніх офіцерів с.ц.з., тому було прийнято рішення використовувати потенціал системи поза аудиторних занять, які ми розглядали як важливий засіб формування зазначеного явища.

Як свідчать дослідження, поза аудиторна робота значно активізує комунікативні можливості курсантів, однак для того, щоб поза аудиторні заняття в максимальній мірі сприяли формуванню їх готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності, необхідно, щоб кожен курсант міг знайти заняття, яке найбільшою мірою відповідає його інтересам і нахилам.

Тому при організації поза аудиторних занять необхідно точно знати інтереси і потреби курсантів, діагностика яких здійснювалася в ході бесід кураторів навчальних груп з курсантами різних курсів. Ці бесіди показали, що більшість вихованців із інтересом ставляться до поза аудиторних форм занять в зв'язку з багатьма факторами. Такими факторами слугують неформальна обстановка, наявність у навчальній групі атмосфери довіри і співтворчості, свобода вибору теми заняття і т.д.

Вбачаючи об'єктивну потребу і великий інтерес курсантів до позааудиторних занять, ми апробували ефективність наступних форм позааудиторних занять:

- виступи педагогів із актуальних проблем професійно орієнтованої комунікативної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС;
- бесіди за «круглим столом» із питань професійно орієнтованої комунікативної діяльності;
- підготовка та випуск інститутської газети про підготовку майбутніх офіцерів с.ц.з, оформлення стендів, виставок;
- екскурсії в різні типи соціально-державних і громадських установ.

Використовуючи ці форми поза аудиторної роботи, ми передбачали не тільки підняти престиж офіцерської діяльності в очах курсантів, активізувати громадську позицію кожного, але і закріпити у них позитивне ставлення до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Кожен захід мав стати школою набуття вмінь і навичок професійно орієнтованої комунікативної діяльності на різних етапах її планування, здійснення, контролю і оцінки результатів. Ці етапи суворо дотримувалися при проведенні будь-якої форми поза аудиторної роботи: засідання колективу курсантів, зборів, вечорів, диспуту, конкурсу тощо.

При організації виступів педагогів із актуальних проблем професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцерів с.ц.з. ми враховували рівень підготовленості курсантів, закономірності становлення їх професійних якостей, ступінь сформованості їх готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Так, на першому курсі ми дбали про розширення і поглиблення уявлень курсантів про професійну діяльність офіцера с.ц.з., сутність його професійних обов'язків і тих вимог, які висуваються специфікою діяльності до його особистості. Тому виступи більше нагадували відкриту лекцію, коли запрошуються курсанти одного потоку і ведеться роз'яснення нового навчального матеріалу. Питань лектору практично не задавали (ми пояснюємо це відсутністю такого досвіду у курсантів).

Як показало дослідження, дана форма поза аудиторних занять більш доцільна на наступних курсах, коли курсанти стають активнішими, задають лектору більш адекватні питання і виступ набуває форму діалогу.

Як засвідчила практика, дана форма поза аудиторних занять повинна використовуватися не частіше одного разу на місяць і не рідше одного разу на два місяці. При цьому повинна проводитися регулярна робота, в ході якої курсанти отримували б інформацію про майбутній виступ педагогів, могли б готуватися до даного виступу, готувати відповідні питання. Тому нами склалися плани виступів на початку кожного семестру, де повідомлялося про час, місце, теми виступу. Крім того, давалася, коротка характеристика виступаючому. Все це дозволило представити цю форму поза аудиторних занять як важливий і престижний захід.

Крім того, інформування майбутніх офіцерів с.ц.з. ми проводили спільно з кураторами навчальних взводів, які доводили до курсантів необхідну інформацію і отримували різні відгуки щодо минулих виступів, на основі яких ми намагалися коригувати подальшу роботу.

Так, у зв'язку з тим, що виступи проводилися лекційному залі, наповненому практично повністю, багато курсантів погано чули виступаючого. Отримавши відповідне зауваження, було вирішено в подальших виступах використовувати підсилювальну апаратуру.

У ході роботи також виявилася доцільність попереднього анотування теми виступу, для чого нами спільно з курсантами створювалася бюлетені обсягом до 1 друкованої сторінки, в яких повідомлялося про актуальність майбутнього виступу, розробленості теми в науці, проблеми, з якими стикаються курсанти на практиці. Дані бюлетені серед навчальних взводів поширювалися за тиждень до виступу. Такі заходи сприяли посиленню інтересу курсантів до цієї форми позааудиторних занять.

Бесіди за «круглим столом» розглядалися нами як форма розвитку комунікативних навичок спілкування з колегами. Їх мета – роз'яснити курсантам етику професійного спілкування, секрети ораторської майстерності.

У зв'язку з тим, що «круглий стіл» передбачає невелику кількість учасників, було вирішено проводити його з курсантами одного навчального взводу. Для проведення «круглих столів» в одній з аудиторій по периметру розставлялися столи в формі прямокутника з таким розрахунком, щоб курсанти могли вільно розміститися за ними і не відчувати себе фізично скутими. На кожне заняття нами запрошувався досвідчений співробітник у сфері служби цивільного захисту.

Як матеріал для бесід використовувалися факти з особистої професійної практики запрошеного. Добре підібраний матеріал не перевантажував бесіду кількістю фактів та забезпечував високу навчально-виховну результативність заходу. Серйозна розмова про проблеми професійного спілкування, шляхи становлення і професійного зростання викликав у курсантів інтерес, створював основу для осмислених і доказових узагальнень, потребу в професійній самоосвіті. Тематика, зміст та методика проведення цих форм роботи ускладнювалися в залежності від курсу і рівня психолого-педагогічної підготовки курсантів із урахуванням закономірності їх професійного становлення.

Залежно від теми, бесіди за «круглим столом» проходили в декількох формах:

– бесіди-розповіді використовувалися при проведенні зустрічі зі співробітником тоді, коли ставилося завдання максимально вивчити досвід фахівця і одночасно виявити проблеми спілкування співробітників даної спеціальності, змусити курсантів задуматися над питаннями професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

– майстер-клас використовувався при проведенні «круглих столів» відразу з декількома практичними співробітниками служби цивільного захисту та мав на меті вислухати точки зору відразу декількох фахівців, виявити можливість вирішення однієї проблеми декількома шляхами, зрозуміти специфіку спілкування кожного співробітника;

– бесіда-дискусія проводилася тоді, коли зі співробітником потрібно було обговорити складні або спірні, а часом і гострі питання, за якими самим курсантам необхідно виробити потрібну лінію.

Слід відзначити, що варіативний характер бесід за «круглим столом» забезпечував високий рівень мотивації курсантів до цієї форми поза аудиторних заходів. Уважаємо, що дана форма поза аудиторних занять є дуже важливою для формування готовності курсантів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності, забезпечуючи високий зв'язок між теорією і практикою, оскільки дозволяє курсантам обговорити зі співробітниками практичних підрозділів ДСНС усі нещодавно отримані знання, з'ясувати, якою мірою вони ефективні в практичній діяльності.

Наступною формою поза аудиторних занять стала організація і випуск газети «Курсантський вісник», оформлення стендів, виставок. Щоб реалізувати дані поза аудиторні заняття, ми знову використовували інститут кураторів і курсантсько-студентське самоврядування. З їх допомогою було виявлено актив, куди увійшли в основному представники I і II курсів, із яких була створена редакційна колегія газети. Потім були

розподілені обов'язки головного редактора, кореспондентів, фотографа і технічного редактора газети. Випуск газети переслідував декілька цілей: пропаганда досвіду практичних співробітників, публікація новин у сфері цивільного захисту та пожежної безпеки, інформування курсантів про майбутні заходи тощо.

Призначення різноманітних форм позакласної роботи, що склали зміст експериментальної програми, полягало в тому, щоб переконати курсантів в необхідності активної участі в усіх заходах, запропонованих активом курсантів. Висока активність виявляється лише в діяльності, тому потрібно було знайти такі форми роботи, беручи участь в яких курсанти могли б бачити теорію в дії, використовувати її для вирішення практичних завдань, переконатися в необхідності систематичної роботи над собою.

При проведенні поза аудиторних заходів велика відповідальність покладалася на викладацький склад і актив курсантів. Їх функції полягали в тому, щоб забезпечити кожному курсанту активну позицію, підтримувати інтерес до проведеної роботи, надати їй професійну спрямованість. Активність і самостійність курсантів розглядалися як важливий стимул їх громадської роботи.

Нами враховувався той факт, що кожна форма позакласної роботи має різноманітний арсенал форм і методів суспільно-педагогічної спрямованості, певні виховні можливості, виконує свою особливу функцію в забезпеченні професійного досвіду. Результативність проведеної роботи ми пов'язували з емоційним настроєм виховних заходів. Як показали наші спостереження, комунікативний потенціал позааудиторної роботи не завжди використовується в повну силу.

Тому при підготовці і проведенні комплексу позааудиторних занять в експериментальній роботі ми керувалися сформованим психологами положенням про те, що професійно-моральні норми і принципи набувають особистісний характер, сприяють формуванню професійно-моральних якостей особистості в результаті встановлення позитивних зв'язків між знаннями і почуттями в процесі діяльності, між «словесним знанням і усвідомленням», яке пов'язане з переживаннями [1].

При виборі форм позакласної роботи, постановці мети і визначенні змісту ми дбали про те, щоб вони були емоційно прийнятні курсантами, набули внутрішнього змісту, своєчасно враховували інтереси, здібності та можливості кожного курсанта, його комунікативний досвід.

Для бесіди за «круглим» столом характерна атмосфера задоволення спілкуванням, виникаючого комунікативного інтересу; усного журналу – органічне поєднання емоційного з професійним, коли інформація посилюється засобами художнього вираження, демонстрацією відеофільмів; для вечора зустрічі з досвідченими співробітниками практичних підрозділів – сила позитивного прикладу, бажання наслідувати і спроба відшукати свій шлях творчого становлення в обраній професії; диспуту – прагнення в суперечці, пошуку істини переконатися в правильності поглядів, переконань; професійного конкурсу – перевірка глибини своїх знань, розмаїття комунікативних умінь, демонстрація вмінь використовувати гумор, кмітливість, творчість для вирішення поставлених професійних завдань та ін. [2].

Забезпечення емоційного фактора при організації поза аудиторних занять сприяло розвитку у курсантів емоційній вразливості, здатності регулювати свої емоції, володіти ними, замінювати зовнішнє вираження одного почуття іншим.

Беручи до уваги те, що важливим показником готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності є ступінь сформованості її компонентів, в експериментальній роботі робився акцент на формування комплексу комунікативних умінь і навичок. За основу цих комплексів були взяті професійні вміння. Ми виходили з того, що на кожному етапі поза аудиторного заняття перед курсантами повинні ставитися конкретні завдання по виробленню і закріпленню комунікативних умінь і навичок.

Ми дійшли до висновку, що поза аудиторні заняття дають високі результати в розвитку загальних і комунікативних якостей курсантів, формуванні їх готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності, забезпечують ефективну суспільно-педагогічну позицію курсантів, якщо поза аудиторні заняття різнобічно співвідносяться з

традиційними видами, формами практичної діяльності та специфікою її змісту; спираються на конкретний рівень сформованості комунікативних інтересів і ставлень курсантів до комунікативної діяльності, тісно пов'язані з навчанням і аналітичною роботою; проводиться в системі [3].

Урахування цих сторін при організації та проведенні поза аудиторних занять є важливою умовою результативності процесу формування готовності майбутніх офіцерів с.ц.з. до професійно орієнтованої комунікативної культури.

Наші спостереження, думки експертів (в ролі яких виступали педагоги, методисти) засвідчили, що поза аудиторні заняття при раціональній їх організації забезпечують розвиток у майбутніх офіцерів с.ц.з. комунікативних здібностей, уваги, мислення, уваги, формують стійку потребу у кожного курсанта в роботі над собою.

У ході роботи було виявлено залежність між поза аудиторними заняттями курсантів і результативністю формування готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності в навчальному закладі. Курсанти, які активно брали участь у поза аудиторній роботі, швидко адаптуються в роботі, успішно здійснюють практичну діяльність. Вони володіють певним досвідом і навичками комунікації, виявляють велику активність, самостійність, ініціативу у виконанні практичних завдань. Курсанти, які свого часу ігнорували або з примусу лише присутні на поза аудиторних заходах, відчували великі труднощі в спілкуванні в період практики.

Таким чином, можна зробити висновок, що єдність загальної, навчально-теоретичної підготовки і поза аудиторних занять сприяє формуванню готовності майбутніх офіцерів с.ц.з. до професійно орієнтованої комунікативної; розвитку професійно значущих якостей майбутніх фахівців ДСНС. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у вивченні інших психолого-педагогічних умов, що сприяють вдосконаленню професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів с.ц.з.

Список використаної літератури

1. Кочетков М.В. Творчество и образовательные технологии в вузе правоохранительной системы: учебное пособие/ М. В. Кочетков / под общ. ред. В. А. Дмитриенко. – Красноярск : КРЮИ, 2003. – 126 с.
2. Мельник Ю.М. Сучасні технології навчання / Ю. М. Мельник // Методичний банк – 2006. – № 4 – С. 3.
3. Recommendation № R(98) 6 of the Committee of Ministers to member states concerning modern languages. Council of Europe. Committee of Ministers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=530647&SecMode=1&DocId=459522&Usage>

References

1. Kochetkov, M.V. Creativity and educational technologies in higher educational establishment of the law enforcement system: uchebnoe posobyе/ pod obshch. red. V. A. Dmytryenko. – Krasnoyarsk: KRYUY, 2003. – 126 p. (in Ukr.)
2. Melnyk, Y.M. Modern technologies of education // Metodychnyy bank – 2006. – № 4 – P. 3 (in Ukr.).
3. Recommendation №R(98) 6 of the Committee of Ministers to member states concerning modern languages. Council of Europe. Committee of Ministers. Retrieved from <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=530647&SecMode=1&DocId=459522&Usage>

NEN'KO Yulia,

Ph.D, Associate professor, Head of Foreign Languages Department,
Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes
e-mail: Julia18016@ukr.net

ORGANIZATION OF PROFESSIONALLY ORIENTED COMMUNICATIVE TRAINING OF CADETS OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF SES OF UKRAINE AT POST-TRAINING CLASSES

Abstract. Introduction. The main purpose of the system of higher education is to provide high quality training of a specialist in accordance with professional tasks caused the needs of society and state. Readiness for professionally oriented communicative activity increases the competitiveness of the university graduate, expanding his/her professional and career opportunities. However, theoretical and

methodological principles of formation of these phenomena in the field of civil protection have not been the subject of scientific research.

Purpose. The article aims to examine the possibilities of professionally oriented communicative preparation of cadets of higher educational establishments of the state Emergency service of Ukraine on the out of classroom lessons as one of the conditions of formation of cadets' readiness for professionally oriented communicative activity.

Results. The author explains the effectiveness of the proven forms of out of classroom activities, such as speeches of teachers on the urgent problems; «round table» conversations; preparation and production of the institute newspaper; making stands and exhibitions; excursions to different types of social, state and public institutions. The researcher emphasizes that the forms of outside the classroom work, their purpose and content must be emotionally accepted by the future officers, take into account their interests, abilities and capabilities, his/her communicative experience. It is underlined that providing emotional factors during the organization of the out of classroom activities contributed to the development of the cadets' emotional vulnerability, their ability to regulate emotions, taught them to replace the outward expression of feeling by another one.

Conclusions. The researcher proved that the out of class activities give good results in the overall development and development of cadets' communication skills, in the formation of readiness for professionally oriented communicative activities, provide effective social position of future officers, if out of class activities relate to the traditional types, forms of practical activity and its specific content, are based on a particular level of development of cadets' communication interests and attitudes towards communicative activities, are closely connected with training and analytical work; are conducted in the system.

Key words: *professional training; cadet; professionally oriented communicative activities; readiness; out of the class activities.*

*Одержано редакцією 31.03.2017
Прийнято до публікації 06.04.2017*